

zovaný Simmelův přechod od sociologie k filozofii v duchu Kruseho striktního odlišení sociologie a filozofie by nebylo patrně zcela spravedlivé. Jistěže na jedné straně hrozí, že přesun od sociologie k filozofii znamená opouštění půdy vědy o skutečnosti (Wirklichkeitswissenschaft), na straně druhé však Simmelův úkrok k filozofii znamenal patrně i jeho vnímavost vůči entitám, jež byly či jsou v rámci určité kultury prožívány, ač jsou (zatím nebo ze své povahy) vědecky neuchopitelné. Jejich filozofické pojednání se může stát (jako součást kultury badatelovy doby) pro vědu motivující. Příkladem budiž Simmelova teorie „kultury“ či jeho pojednání „práce“. Při plném uznání metodologické oprávněnosti striktního Kruseho odlišení sociologie od sociální a dějinné filozofie je, domnívám se, prospěšné klást si otázku, zda – viděno z hlediska dějin myšlení – snaha ubránit sociální či humanitní vědy před psychologizujícím, ekonomizujícím či funkcionalistiko-strukturalistickým redukcionismem, jež je typická například pro „německou historickou sociologii“, mohla vzejít pouze z této vědy samotné, nebo právě ze schopnosti filozofie pojednávat – byť za hranicemi vědeckých metod – některé, zejména duševní či duchovní entity (etické, estetické či náboženské hodnoty apod.), jako neredukovatelné na jejich nižší přírodní, ekonomickou či sociálně-funkční základnu.

Jan Horský

Marek Loužek, *Max Weber. Život a dílo. Weberovské interpretace*,

Praha 2005, Karolinum, 753 s.,
ISBN 80-246-0812-X

Existuje jedna stará anekdota o národních povahách ve vědě, jejíž schéma se v různých aktualizacích několikrát vrátilo. Poprvé sem ji slyšel ve verzi, kdy se Francouz, Američan, Němec a Čech přihlásili do mezinárodní soutěže o nejlepší vědeckou práci na téma „slon“. Francouz napsal brilantní esej o významu slona pro šíření francouzské kultury ve světě, kdežto Američan o tradici slona v americké politice. Pointa se tehdy samozřejmě týkala Čecha, jehož práce se jmenovala: *Sovětský slon – náš vzor*. V souvislosti této recenze se mi zdá zajímavé připomenout německý příspěvek do soutěže, odkud byla předložena patnactistránková práce *Předběžné poznámky k problematice studia slona. Díl první: Chobot*.

Na tuto anekdotu jsem si vzpomněl už tehdy, když se mi text Marka Loužka pod názvem *Weber a Weberovci* dostal do rukou poprvé, tzn. asi před čtyřmi roky, ještě jako magisterská práce na Fakultě sociálních věd. Způsobem vědecké práce *more germanico* se však přibližovala jen rozsahem; měla tuším kolem 600 stran, obsahově byla ovšem v mnohém velice sporná. Upozornil jsem na některá problematická místa a nedomyšlenosti, nicméně ocenil jsem autorovu píli a pracovitost. Už tehdy jsem ale ve svém posudku napsal, že méně by bylo více.

Totéž, jen ještě silněji, platí o Loužkově mírném, a z hlediska mých tehdejších připomínek nedostatečném přepracování jeho „diplomky“, již pod názvem *Max Weber. Život a dílo. Weberovské interpretace* vydalo na jaře tohoto roku nakladatelství Karolinum. Jen nyní není jisté, na koho a na co by se tentokrát měly recenzentovy výtky zaměřit především: zda na nedostatečnou redakční práci nakladatelství, na vědecké recenzenty publikace, nebo na autorův text samotný.

Pokud jde o nakladatelství: ve jmenném a věcném rejstříku nesedí snad ani jediný údaj; za každou kapitolou knihy je uveden seznam použité primární a někdy i sekundární literatury (celkem asi 74 stran tisku), aniž je jasný princip výběru; veškerá tato literatura je pak ještě jednou shrnuta v příloze, která má 92 tiskových stran. Této příloze předchází podrobný přehled Weberových prací, ovšem rovněž rozpuštěný do seznamů za kapitolami. Jednotlivé práce jsou přitom citovány z různých vydání, od prvního přes studijní až po poslední kritické, někde se odkazuje ke stranám bez uvedení vydání apod. A kromě toho jsou všechny práce, Weberovy i interpretační a přehledové, citovány stránkově v odkazech pod čarou, takže se dá odhadovat, že vědecké nakladatelství, které není nejbohatší, by možná ušetřilo pětinu nákladů, kdyby autora donutilo nějak ujednotit a hlavně

zjednodušit práci s literaturou. Problémů čistě redakčního zpracování je ovšem mnohem víc.

Pokud jde o základní výtky vědeckým recenzentům, tj. prof. PhDr. Miroslavu Novákovi, prof. Ing. Milanu Sojkovi, CSc., a doc. PhDr. Jánou Pavlíkovi, CSc., daly by se komprimovat do otázky, jak je možné, že „pustili“ tak nezralou, nepřesvědčivou a vzdor rozsahu nehotovou práci: její struktura je předimenzovaná, výklady samy jsou však neúplné, argumentace se občas opakuje, práce bobtná citáty, které nejsou vždy zcela přesvědčivé a instruktivní a spíše by potřebovaly další interpretaci, výběr zpracované sekundární literatury působí nahodile, řada důležitých interpretací a polemik kolem Webera chybí. Není jasný ani účel, kterému má sloužit. Jako úvod do studia je kniha příliš rozsáhlá, složitá a zároveň neúplná, badatelsky je pro svou nízkou analytičnost nepříliš zajímavá, je jen popisná, nehledě na to, že chybí jakákoli silná (falzifikovatelná) interpretační perspektiva. Vše je v ní jakoby stejně důležité, vzájemně nediferencované, následné, reprodukováné, popsáné, uchopené vlastně jen vyprávěním a spojené enumerací, nikoli problémem. A tím se dostáváme k práci samé.

Loužkova kniha má dvě nestejně rozsáhlé části; první, která je kratší, má charakter Weberovy intelektuální biografie a je nadepsána *Max Weber*, druhá, zaměřená na dějiny působení díla, se jmenuje *Weberovské interpretace*. Weberův intelektuální vývoj se Loužek snaží zprostředkovat výkladem jeho jednotlivých tematických a disciplinárních zájmů (*Obecná sociologie*, *Hospodářská sociologie*, *Sociologie práva* apod.), chybí ale například dnes velice diskutovaná *Historická sociologie* – asi proto, že Weber jednoznačnou práci k této problematice napsal a své myšlenky o ní roztrousil po celém svém tematicky i časově rozsáhlém díle), a reprodukuje obsah jednotlivých Weberových prací, které jsou podle něj k těmto jednotlivým badatelským perspektivám přiřaditelné. Avšak tak zůstávají nejasné jak vnitřní vývojové souvislosti Weberova myšlení (k jednotlivým tématům se totiž za svého života opakovaně vracel a zajímavé by bylo dozvědět se, v čem spočívaly jak rozdíly perspektiv i zpracování, tak skutečný význam jednotlivých prací, a nakonec i to, jak byla zakládána interdisciplinarita jednotlivých Weberových studií samých (například *Sociologie náboženství*, jejíž těžiště bylo Loužkem situováno do let 1915-1917 k velké Weberově studii *Hospodářská etika světových náboženství*, zajímavé svým obrácením perspektivy tázání po vztahu náboženství a společnosti, následuje až po *Sociologii politiky*, s těžištěm v letech 1919-1922, a zároveň je odpojena od výkladu *Protestantské etiky* z let 1904-1905). Nic proti tomu, pokud se ale čtenáři objasní, anebo alespoň dovolí sledovat, proč k tomuto seskupování, resp. přeskupování látky došlo, což se nestalo: bylo to hledisko většího či menšího významu příslušných Weberových prací pro danou disciplínu, pro Weberův intelektuální vývoj, nebo pro dějiny působení jeho díla?

Je také otázkou, proč vedle kapitol *Max Weber historik* a *Max Weber ekonom* nebyla rovněž zařazena také kapitola *Max Weber politik*, a to nejen pro jeho teoretický výkon na půdě politologie, resp. sociologie politiky, ale zejména proto, že Weber, zejména v době první světové války a těsně po ní, hrál v Německu rovněž značnou roli jako praktický politik (účastnil se například poválečných mírových jednání v Paříži). Dozvědět se z tak tlusté knihy něco o tom, jak byly Weberovy práce zakotveny v realitě doby, jaké symetrie anebo asymetrie zde mezi Weberovou teorií a politickou praxí vznikaly, by bylo nejen zajímavé, ale dokonce žádoucí.

To vede k další otázce: Co vlastně v tak silné a silně faktograficky založené knize chybí? A toho je v obou jejích částech poměrně hodně, nehledě na nejasnosti koncepční. Proč jsou třeba *Fenomenologické interpretace* zařazeny mezi interpretace filozofické? Copak badatelé jako Alfred Schütz, Petr L. Berger, Thomas Luckman, Ilja Srubar (mimochodem: vydavatel díla Alfreda Schütze je v knize zmíněn jen svou marginální prací ze *Sociologického časopisu*) a další, kteří se Weberem inspirovali, nejsou spíše sociology? A neměly by se jejich výkladové perspektivy v příslušném oddíle o *Fenomenologické interpretaci* objevit? Poukaz na Schütze a stručný výklad Husserla zde podle mne nestačí.

Co chybí vůbec si lze zástupně ukazovat zejména na podkapitole *Recepce v české literatuře*, skromné jak rozsahem, tak obsahem. Především by si podrobnější analýzy zasloužilo Loužkovo připomenutí Weberova sporu s pražskou německou univerzitou (s. 256), z něhož není jasné, co se jejímu profesorovi Paulu Sanderovi konkrétně vytýkalo a co bylo teoretickým jádrem sporu, k němuž se Weber vyjádřil jen na okraj; na místo toho se ve velkém citátu pouze zopakují osobní invectivy. Odhlédneme-li od Loužkova sporného označení Josefa Pekaře za katolického dějepisce (s. 257), bylo by mnohem vhodnější, kdyby zmiňovaný spor Pekař – Slavík objasnil podrobněji: do jaké míry oba Weberovi vlastně rozuměli, co z jejich „weberovských argumentů“ bylo účelové a co nepochopení atd. Stručně citovat hodnocení jiných, jakkoli správné, zde konkrétně Jana Horského, u knihy určené českému čtenáři podle mne nestačí. Nehledě na to, že z dob první republiky nejsou vůbec zmíněny weberovské pokusy Jana Mertla a Karla Kubky a třeba Jan Slavík se Weberem zabýval častěji než jen ve sporu s Pekařem a Weber hrál jistou roli i v ustavování marxisticky orientované „historické skupiny“. Uvést by se měl i zajímavý pokus Jana Patočky o srovnání Webera a T. G. Masarykem. Nezmněny zůstaly rovněž pro restituci české sociologie v 60. letech průkopnické práce Jiřího Musila a také pokusy Tlustého, Klofáče, Urbánka a řady dalších (mimochodem se tak ukazuje neprůžnost Loužkova členění výkladu – co z českých interpretací by patřilo do *Světové literatury*, kde jsou *Recepce v české literatuře* vedeny, a co do *Marxistické interpretace*?). Podobné mezery a problémy ovšem najdeme i v jiných oddílech knihy.

Třeba vůbec žádná systematictější pozornost nebyla věnována Weberově vlivu na německé konzervativní politické a společenskovední myšlení (Carl Schmidt,

„lipská škola“ apod.), v oddíle o *Marxistických interpretacích* chybí nejen zajímavý, jakkoli přehlednější ruský medievista Neuschin, pokoušející se, podobně jako Slavík, o jisté propojení ideologicky neutralizovaného marxismu s novokantovstvím, ale zejména zdrcující kritika Webera jako prototypu buržoazní racionality z pera Herberta Marcuse.

Práci by především prospělo orientovat se více na problémy a méně na popisy, měla by být takřkajíc více „weberovská“ ve svém „vztahování k hodnotám“, ať už prostřednictvím konstrukce problémů a výkladových hypotéz nebo v hledání odpovědí. Naproti tomu stojí Loužkův nepřiměřeně silný, spontánní sklon k pouhé faktografii. O jejím smyslu měl Weber silné pochybnosti, jak ukazují jeho kritiky Gustava von Schmollera a Schmollerovy iluze o možnostech empirické kompletizace vědecké zkušenosti a její následné obsahové totalizace ve výkladu. Zjištění, že vědění vědy nepočíná hromaděním dat, ale formulací problému (a jeho ideálně typickým popisem), totiž patří k jedné z „revolucí“, s nimiž je Weberovo myšlení spojováno. Je proto škoda, že tato maxima byla opuštěna právě v práci o Weberovi.

Miloš Havelka

**Jan Keller, *Dějiny klasické sociologie*,
Praha 2004, Sociologické nakladatelství, 529 s.,
ISBN 80-86429-34-2**

Je všeobecně známo, že naše sociologie citelně postrádá příručku dějin sociologie, o vysokoškolské učebnici ani nemluvě. Díla Sorokina¹ nebo Chalupného² působí v soudobém kontextu spolehlivě výstředním dojmem, dosud užitečná, ale také čtyřicet let stará Szczepeňského kniha³ se velmi těžko shání a sovětské dějiny sociologie z 80. let⁴ se pochopitelně dají použít jen těžko. Za takových podmínek je vydání původních českých *Dějin klasické sociologie* mimořádnou událostí. A což teprve, je-li jejich autorem náš patrně nejvýraznější teoretický sociolog své generace, který prokázal své kvality v početných publikacích k sociologickým i obecně politickým tématům.⁵

Ani taková slibná kombinace však bohužel nemusí vyústit v podařený výsledek, jak dokládá sama recenzovaná publikace. Hlavní důvod je podle mého názoru prostý. Doposud se Jan Keller představil sérií vypointovaných pojednání a esejů na dobře vybraná konkrétní témata. Cítíme, že takový esej by byl rád napsal i tentokrát, jenže na přehled dějin sociologie by to bylo málo. Proto přidal objemnou encyklopedii autorů a jejich děl. *Dějiny klasické sociologie* se tak jeví jako esej vklíněný do encyklopedického přehledu. Podnikneme-li myšlenkový experiment a obě knihy zase oddělíme, uvidíme, že tím utrpěly obě – a jejich spojení patrně ještě víc. Začneme však tím, co je na práci jednoznačně pozitivní.

Již z předchozích knih je známo, že Jan Keller dovede znamenitě reprodukovat a propojovat různé zdroje. To ale neznamená, že se je bojí rozvíjet a upravovat pro své potřeby. K tomu patří schopnost nejen citovat *à jour*, ale také necitovat všechno a vybírat paradigmatické autory či díla tak, aby charakterizovali celé proudy myšlení. Obojí se daří i v *Dějínách klasické sociologie*. Keller použil známou Nisbetovu definici sociologie jako dítěte dvou moderních revolucí: demokratické a prů-

1 PITRIM SOROKIN, *Sociologické nauky přítomnosti*, upravil a doplnil Zdeněk Ullrich, Praha 1936.

2 EMANUEL CHALUPNÝ, *Sociologie*, díl 2/1: *Dějiny sociologie od prvopočátků až po Comtea*, Praha 1922; TYŽ, *Sociologie*, díl 2/2: *Vývoj sociologie v 19. století (1835-1904)*, Praha 1948.

3 JAN SZCZEPANŠKI, *Sociológia. Vývin problematiky a metód*, Bratislava 1967.

4 *Dějiny buržoazní sociologie 19. a počátku 20. století*, Praha 1982; *Dějiny buržoazní sociologie první poloviny 20. století*, Praha 1983.

5 Jmenujme alespoň JAN KELLER, *Úvod do sociologie*, Praha 1992; TYŽ, *Nedomyšlená společnost*, Brno 1992; TYŽ, *Sociologie byrokracie a organizace*, Praha 1996; TYŽ, *Vzestup a pád středních vrstev*, Praha 2000.